

človeka. Vedno vedelja v umetnosti ter je vedno posameznik. Kar se daje vsem, je nekaj drugega nego ono, kar je mogoče dati — makar posebej — posamezniku. Tako je poleg množice, poleg množine potreb, človek vedno posameznik, človek s potrebo in dušo, ki nečesa pričakuje. Komaj je mogoče odstraniti s sveta to posebno potrebo in ž njo ljubezen do posameznika in do posamezne stvari, tudi sedaj, ko bi doba hotela ljubiti vse. Z ničemer se ne da udušiti hrepenenje, ki bi hotelo napraviti posamezno stvar kar najbolj dovršeno, pa čeprav bi bilo že dovolj dobrih stvari. Umetnost je to, kar vsebuje in javlja intenziven interes za posamezen stvar, za enega samega človeka, za poseben slučaj in krije torej eno izmed človeških potreb.

Na praškem Gradu je Plečnikova umetnost ustvarila že celo vrsto notranjčim in posameznih stvari. To so prostori, ki v njih živi posamezen primer, se je utelesila enkratnost; stvari — dela, ki so sama zase svet. Takaj nastaja iz nečesa vselej samostojen prostor, nova stvaritev. Umetnik misli na posamezno stvar, na posameznega človeka ter hoče zanj posebej nekaj ustvariti. Sredi dobe, ki se toliko peča s skrbjo za vse, živi tu vroča ljubezen za posameznika, za človeka. Sredi organiziranega socialnega skrbstva je tu nevidna roka, ki iz globin zamaknjenosti daje. Sredi teženj za izdelovanjem in oddajo živi duh, ki samo nekaj krasno <tvori>.

(«Volné směry», Praga 1923. Z avtorjevim dovoljenjem prevzel F. Mesesnel.)

K R O K A R

EDGAR ALLAN POE

Tehtal sem potrj in truden marsikak sestavek čuden
 iz pozabljenega znanja, sam o polnoči bedeč —
 kimal sem napol dremaje, kar začutim dotikljaje,
 ko da nekdo oprezaje, rahlo trka mi na duri.
 «Gost,» se prebudim mrmraje, «trka bržkone na duri —
 to samó, ničesar več.»

Oh, spomin je v meni buden, bil je pusti mesec gruden:
 luč po tleh pošastno veze vsak ogorek, medlo tleč.
 Željno čakam dne v nespanju, tolažeč zaman ob branju
 dušo v bridkem žalovanju — žalovanju za Lenoro —
 zlato rajnico, nazvano zdaj med angeli z Lenoro —
 tu ne zvano nikdar več.

Vsak svileni šum zavese me vznemiri, bolno strese,
 z neobčutenim še strahom in s prividi me polneč;

in ker strah me prevladuje, si ponavljam vedno huje:
 «to je gost, ki moleduje, naj mu grem odpirat duri —
 pozen gost, ki moleduje, naj mu grem odpirat duri;
 ta je le, ničesar več.»

Zdaj srcé se opogumi, čakati ne kaže tu mi,
 «bodi žlahtnik ali žlahtna, oprostite,» dem, proseč:
 «to je: sanjal sem dremaje, pa mi pridete tapljaje,
 pa narahlo, oprezaje mi potrkate na duri,
 da sem dvomil, če vas čujem» — na stežaj odpahnem duri: —
 le temà, ničesar več.

Po temi razbiram prazni, ves začuden, poln bojazni,
 poln dvomóv in sanj, ki sanjal še nihčè jih ni živeč:
 ali molk se ne prekine, znamenja ni iz tišine,
 zvok besedice edine zamrmra v temò, «Lenora!»
 Sam sem zamrmral besedo in odmev nazaj, «Lenora!»
 To samó, ničesar več.

Vrnem se brez pojasnila, ves razburjen od strašila,
 kar od prejšnjega glasneje trkanje zaznam, bledeč.
 «Je,» mi je srcé dejalo, «nekaj sili v zagrinjalo,
 stópimo do okna malo, preiščímo to skrivnost —
 pomirímo srce malo, preiščímo to skrivnost;
 veter je, ničesar več.»

A ko zastor sem privzdignil, je prifrfojavši švignil
 v sobo mi častitljiv krokar, ptič, svetost davnin znaneč.
 Ne da vljudno bi pozdravil, se za hip le zaustavil,
 si je ko gospod napravil v sobi sedež iznad vrat —
 na Minervino poprsje sede mirno iznad vrat —
 tam čepi, ničesar več.

A ta tajni ptič mi črne misli moje v smeh obrne,
 v temni suknji resno, strogo in dostojno se držeč:
 «pač oskuben si po glavi, vendar krokar nisi pravi,
 Krokar davni, grgotavi, gost strahotni iz Noči —
 dej ime mi svoje slavno v carstvu Plutonske noči.»
 Krokar grkne: «Nikdar več.»

Silno mi je zagonetna ptiča govorica spretna,
 dasi mi je bore malo hasnil, razodel, grčeč.
 Kajti v tem smo pač edini, da v vsej ljudski zgodovini
 ne omenjajo spomini ptiča v sobi iznad vrat —
 ptiča ali sploh živali na poprsju iznad vrat —
 in z imenom: «Nikdar več.»

Ptič na sohi več ne zine, tiho ždi vrh umetnine,
 ko da dušo je izčrpal, ti besedi govoreč.
 Črke več ne zakrekeče, niti s percem ne vztrepeče;
 kar mi nekaj zašepeče: «Vsi prijatelji so šli —
 jutro pride, ptič odide kot so upi moji šli.»
 Krokar grkne: «Nikdar več.»

Umni ta izrek prešine z grozo me, ko molk prekine.
 «Jasno,» rečem, «to pomeni vse, kar zbral je, se učeč:
 last je bržkone gospoda, ki ga tepla je usoda
 dan na dan, da mu nezgoda spesnila je ta pripev —
 da mu nád pogrebna pesem izihtela je v pripev —
 v ta «nikdar, nikdar več».

Ali ptič mi misli črne spet v smejanje preobrne:
 tik pred ptiča, soho, vrata stol zasučem, nem motreč.
 V naslanjaču premišljujem in iz sklepov sklepe snujem,
 češ, mordà le izmodrujem tajno ptiča davnih dni —
 kaj je menil strogi, togi, tajni ptič iz davnih dni,
 ko je grknil: «Nikdar več.»

Ko ugibal te stvari sem, niti črhnil ptiču nisem,
 ki vsegà me je presunil, z žarkimi očmi bolščeč.
 Še sem mislil ko za stavo, nagibaje trudno glavo
 na blazino mehko, plavo, ki je vanjo luč žarela,
 ali, kjer ne bo slonela, ko bo v žamet luč žarela —
 ona, ona nikdar več!

Zdaj se zrak dišav napije, ki jih menda seraf lije
 iz kadilnice nevidne, po preprogah mi zvenčeč.
 «Bedni,» vzkliknem, «Bog ti dal je, z angeli ti doposlal je
 lek pozabe, časno zdravje od spominov na Lenoro!
 Pij, oh, pij napoj pozabe, pa pozabi to Lenoro!»
 Krokar grkne: «Nikdar več.»

«P r e r o k,» pravim, «t o t i b o d i, ptica ali vrag — ne škodi —
 naj skušnjavec te poslal je ali piš zagnal besneč.
 Sam sem, a se duh ne pláši na tej pusti zemlji naši,
 v hiši tej, kjer groza stráši — prosim, reci mi resnico —
 je li bolje onkraj groba — reci, reci mi resnico!»
 Krokar grkne: «Nikdar več.»

«P r e r o k,» pravim, «t o t i b o d i, ptica ali vrag — ne škodi —
 pri nebesih in pri Bogu, ki častiva ga, slaveč,
 reci duši v žalnem kraju, b o l i v angelskem sijaju

kdaj objela v daljnem raju zlato deklico Lenoro —
tisto z angelskim imenom, sveto deklico Lenoro?»

Krokar grkne: «Nikdar več.»

«S to besedo se ločiva, črni krokar, ptica kriva,
vrni v noč se onkraj brega», vzkliknem, vstavši, proč hiteč.
«Črni puh naj tvoj ne kane name v znak laži pretkanje,
ne vznemirjaj mi dvorane. Pojdi s sohe iznad vrat!
Kljun iz srca mi izderi, lik poberi svoj od vrat!»

Krokar grkne: «Nikdar več.»

Ptič ne sfrfota pred mano: neprestano, neprestano
na Minervinem poprsju tiho iznad vrat čepeč.
Liki demon, kadar sanja, gleda vame brez nehanja,
luč pa, ki se nadenj sklanja, meče senco mu po tleh;
ali duša se ne dvigne s sence, ki leži na tleh,
posihmal mi nikdar več.

Iz angleščine prevel Griša.

T U J A Ž E N A

J U Š K O Z A K

Češnje cveto

(Nadaljevanje.)

Proti jutru je zopet rosilo. Le toliko, da je zmočilo zemljo. Že zgodaj so se megle razdelile. Ko so odhajali na vaje, je žarko solnce parilo zemljo, da je puhtelo iz nje. Ležali so v blatu za živo mejo. Andrej je upiral oči v pobočja za vasjo. Drobni, beli cvetovi so drhteli na češnjah. Spomnil se je Agatinega prorokovanja: «Jutri bodo cvetele češnje!» Čeprav je ležal v blatu, ga je prevzela velika radost. Življenje v gori je odprlo male svetle oči.

Zamižal je, da bi lahko nemoteno zrl v Agatino obličje. Nebroj vprašanj se je porajalo v duši: «Kdo je Agata? Zakaj je bila tako vroča in vendar tako hladna? Kako je živela? Je veliko ljubila?» V duhu jo je gledal, kako se venomer smehlja. Baš ta smehljaz mu ni mogel dati nobenega odgovora.

Izpraševal je sebe: «Ali jo ljubim?» Čutil je, da bi lagal, če bi ji zatrjeval, da jo ljubi. Le neutešena sla kriči po njej. V globini srca pa mu je nekaj očitalo, da je zaradi tega tako razigran, ker prija njegovemu samoljubju, da si ga je tako hitro izvolila.

Bežna čuvstva so ga vznemirjala, komaj je pričakoval noči.